

ПОЈАВА И РАЗВИТАК ТЕЛЕСНИХ КАЗНИ У РУСКОМ ПРАВУ ДО ХVІІІ ВЕКА**

Предмет овог рада изазива већ више од једног века жестока спорења међу истраживачима руског права. Ставови су сукобљени око тога да ли су телесне казне дошле у руско право као последица монголско-татарског ропства и рецепције византијског права или су се појавиле под утицајем читавог низа фактора, као аутентични плод дуге еволуције руског кривичног права.

Полазећи од ових теза, писац рада прати вести о телесним казнама у руским правним споменицима, од времена Руске правде до малог Законика цара Алексеја Михаиловича од 1669. година, као и став руске обичајно-правне свести према телесном кажњавању сачуван у изворима неправног карактера. И истовремено писац рада у појединим византијским законима, као и у литванско-руском и немачком праву, тражи могуће узоре из којих су телесне казне преузете у руско право. Резултати добијени коришћење упоредноправног метода треба помогну да се казнена политика Московске Русије смести у реалан свет ондашњег европског кривичног права, а изван вештачки конструисаних идеолошких стереотипа.

Кључне речи: телесне казне, руско право, Судебник од 1497., Судебник од 1550., Саборно Уложеније од 1649.

I СТАРО РУСКО ПРАВО И ТЕЛЕСНЕ КАЗНЕ

А. Шта кажу најстарији руски законски споменици?

Најранији руски правни споменици из времена пре монголског освајања (X-XIII век) не помињу телесне казне. Из те чињенице је једна група аутора извела закључак о монголском пореклу телесних казни код Руса.¹ При том су у прилог наведеној тези истицали утицај сурове

* Доцент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, zcvorovic@jura.kg.ac.rs

** Рад је написан у оквиру пројекта Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, који се финансира из средстава Факултета.

¹ И. Я. Фойницкий, *Учение о наказаниях*, С.-Петербург, 1889, 158; М. Ф. Владимирский-Буданов, *Обзор истории русского права*, Киев, 1915, 331-332. И писци који негирају

монголске владавине у периоду ропства на огрубљивање руског националног карактера и рецепцију монголско-татарског права којим су доминирале телесне казне, нарочито батинање. Став о монголско-татарском пореклу телесних казни додатно је ојачан сведочанствима која показују да је у најранијем периоду развитка руске државности сваки облик телесног кривичног кажњавања слободних људи био неприхватљив за обичајно-правну свест Руса.

Тако, примера ради, када у најранијем периоду у руској митрополији црквени судови суде мирјанима за кривична дела (јурисдикција према критеријуму *ratione materiae*) на основу Номоканона, уместо телесних казни из византијских световних закона изричу новчане казне. На исти начин руски црквени кривични судови, почев од кнеза Владимира, не примењују ни одредбе о телесним казнама из Закона судњи људем, које су иначе ретке у овој компилацији прилагођеној словенској правној свести.² Кнез Јарослав, преузимајући у свом Уставу о црквеним судовима из византијског законодавства („уяснил из греческого номоканона”) бројна кривична дела против брака, породице и полног морала, не преузима и казне мугилације. Уместо телесних казни, као што је одсецање носа, које су у византијском законодавству биле уобичајене за различите облике блуда, прељубе и родооскрвњења, руски кнез се опредељује за новчане казне.³ Како су се први руски епископи односили према телесном кажњавању мирјана од стране црквеног кривичног суда, довољно јасно говори канонски одговор кијевског митрополита Јована II из XI века: „ко се бави магијом и врацбинама, ако су муж и жена, речима и црквеним казнама научити их, ако се од зла не обрете, жестоко их казнити ради забране зла, али их не убијати до смрти, нити одрезивати њихова тела”.⁴

Први руски епископи су одустајали од дословне примене византијских световних закона, а самим тим и одредби Номоканона, зато што су тежили да „усагласе свој суд са кнежевским судом”, а у казненој политици руског кнежевског суда је у овом периоду доминирала новчана казна и законска

тезу да телесне казне нису постојале у Русији пре монголско-татарског ропства, признају утицај татарске владавине и правне традиције на касније ширење телесних казни у руском праву. Тако А. Г. Тимофеев, *История телесных наказаний в русском праве*, С.-Петербург, 1904, 68-69.

² А. Попов, *Суд и наказания против веры и нравственности по русскому праву*, Казань, 1904, 59-66; М. Ф. Владимирский-Буданов, *opt.cit.*, 93; М. Бенеманский, *Закон градский – Значение его в русском праве*, Москва, 1917, 98; И. Д. Беляев, *Лекции по истории русского законодательства*, СПб, 1999, 196-202; Д. К. Николић, *Закон судњи људем*, Ниш, 2016, 28-38.

³ *Устав Великого князя Ярослава Владимировича о Церковных судах*, http://www.sedmitza.ru/data/2009/11/17/1234903503/324_327.pdf, датум посете: 11. 11. 2016; А. Попов, *opt.cit.*, 61 и даље; Е. Э. Липшиц, *Эклога*, Москва, 1965, 183-186.

⁴ А. Попов, *opt. cit.*, 59-60.

Зоран Чворовић, Појава и развитак телесних казни у руском праву до XVIII века (стр. 71-89)

композиција (*вира* и *головничество* за убиство и *продажа* и *урок* за друга кривична дела).⁵ Да се негативан однос Руса према телесном кажњавању задржао и током XIII века, показује и вест према којој Новгородци нису прихватили предлог представника ханзеатског града Либека, да се у њиховом уговору о међусобној трговини за лопове предвиди казна батињања и жигосања. Поред тога, Новгородци су у преговорима са Немцима успели да спрече да новчана казна за тешке телесне повреде, предвиђена и у Руској правди, у новгородско-немачком уговору буде потиснута, по узору на немачку Скру, казном одсецања руке.⁶ Казну отсецања руке, која је 1462. године изречена присталицама кнеза-завреника Василија Ярослављевича, летописац још увек назива „непознатом казном”. Вероватно због тога што је овај облик кажњавања, како истиче А. Г. Тимофејев, „до тада био непознат, односно непримењиван” у руским кнежевинама.⁷ О жилавости руске обичајно-правне свести, која се ни под утицајем рецепције византијског права није помирила са прихватањем телесних казни, сведоче одредбе Псковске судне грамоте од 1397. године. Поредџи кривичноправне новине Псковске судне грамоте у односу на одредбе словенске редакције Прохирона из Крмчије, М. Бењемански је утврдио да се за она кривична дела (различити облици убиства) која су се у Прохирону кажњавала смртном казном, у Псковској грамоти прописује новчана казна, док за кривична дела која су се у Прохирону кажњавала телесним казнама, руски правни споменик предвиђа смртне казне (трећа крађа, паљевина, издаја, светотатство и крађа коња).⁸ Очигледно је да је смртна казна, први пут уведена у руско право управо овим актом, лакше сламала отпор обичајно-правне свести Руса него што је то био случај са телесним казнама, нарочито мутилацијом.⁹

Овакав поглед на телесне казне долазио је од другачијег правног, а не моралног става старих Руса у односу на став околних народа у чијим је правним системима телесна казна егзистирала, а пре свега у односу на Византијско царство. Телесне казне су у правном смислу биле израз ауторитета и снаге државе и њеног права на кажњавање (*ius puniendi*). Отуда су оне биле стране руском праву пре монголског освајања, али и правима свих словенских и германских народа на оном степену правног развитка који карактерише мешовита приватноправна и јавноправна

⁵ *Ibid.*, 59; М. Ф. Владимирский-Буданов, *opt. cit.*, 328-330.

⁶ М. Бенеманский, *opt. cit.*, 144, 152; Н. С. Таганцев, Русское уголовное право, Часть общая, Том II, С.-Петербург, 1902, 1106. Скра је назив за зборник права, односно правни приручник представништва Ханзе у Новгороду. *Scra* је исто што и *tabula* – плоча, табла са законским текстом. А. Н. Филипов, *Учебник истории русского права*, Юрьев, 1907, 73.

⁷ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 198.

⁸ М. Бенеманский, *opt. cit.*, 163-165.

⁹ М. Ф. Владимирский-Буданов, *opt. cit.*, 333.

природа деликта и где је сходно томе казна имала истовремено сврху приватноправне накнаде штете и сврху јавноправне одмазде и застрашивања.¹⁰ Овакву двоструку функцију нису могле да испуне телесне казне, јер се њима искључиво остваривала јавноправна сврха кажњавања. Насупрот томе, новчана казна је у себи сједињавала део који је у виду законске композиције исплаћиван оштећеном и део који је у виду новчану казне у ужем смислу исплаћиван кнезу, те је тако остваривала двоструку функцију кажњавања.

Б. А шта каже живот у древној Русији?

Поједини истраживачи руског права на основу посредних сведочанстава указују да телесне казне, маде непознате древним руским законским споменицима, нису биле сасвим непознате у животу предмонголске Русије. Тако, један од водећих криминалиста царске Русије, Н. С. Таганцев, из чињенице да се у Руској правди употребљавају речи „кнут“ (бич) и „батоги“ („батог“ - штап), изводи закључак да „су ова оруђа за причињавање бола била позната и пре монголског ропства“.¹¹ Додуше, у Руској правди се речју „кнут“ није означавала врста казне, нити оруђе за кажњавање, већ се реч „кнут“ везује за противправно, кажњиво батињање у звонари („а у колокољници бьют кнутом, а за ту муку 80 гривен“). Према класику руске правноисторијске науке, М. Ф. Владимирском-Буданову, за доказивање тезе о примени телесних казни у Русији и пре монголско-татарског ропства од закључивања по аналогiji „кудикамо је важније то што у неким рукописима Руске правде уместо речи „на поток“ стоји „на бой“.¹² Изгледа да је у неким доцнијим рукописима Руске правде древну казну „поток и разграбление“ (лишење личних и имовинских права – протеривање и конфискација имовине) под снажним византијским утицајем заменила телесна казна „боја“. Истовремено, у одредбама Руске правде се помиње батињање *холопа* и *закупа* (закуп - лице које је привремено изгубило слободу по основу невраћеног зајма), али оно није имало својство казне као последице извршеног кривичног дела, већ дисциплинске мере коју су над лицима без правног субјективитета или са ограниченим субјективитетом примењивали њихови господари у оквиру правом признате дисциплинске власти. Овакву дисциплинску власт господара према холопу потврђује и чл. 11. Двинске уставне грамоте од 1397. године. Господар који се

¹⁰ А. Чебышев-Дмитриев, *О преступном действии по русскому до-петровскому праву*, Казань, 1862, 78, 79 и даље; М. Ф. Владимирский-Буданов, *opt.cit.*, 332-333.

¹¹ Н. С. Таганцев, *opt. cit.*, 1106.

¹² М. Ф. Владимирский-Буданов, *opt.cit.*, 331; М. Бенеманский, *opt.cit.*, 147; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 66.

Зоран Чворовић, Појава и развитак телесних казни у руском праву до XVIII века (стр. 71-89)

„огрешити” тако што „удари својег холопоа или роба”, па овај услед тога умре, за овакво нехатно убиство „да намесници не суде, нити они (господари) кривице имају”.¹³ Исти дисциплински карактер имала је и казна батињања којом је црквени дисциплински суд кажњавао клирике и обичне монахе, а која је у праксу црквеног дисциплинског суда ушла, по свој прилици, осамдесетих година XV века.¹⁴

У старијој литератури се као доказ да су телесне казне биле примењиване и у предмонголском периоду често наводио случај епископа ростовског (владимирског) Теодореца (Теодор II), кога је 1171/72. године на казну сакаћења наводно осудио суд кијевског митрополита (урезан му је језик, одсечена десна рука, а потом ископане очи). Међутим, сакаћење је у овом случају било само квалификовани начин извршења смртне казне, коју је овом вишеструком извршиоцу (насилнику, узурпатору епископског чина путем симоније и богохулнику) и повратнику изрекао кнежев, а не митрополитов суд.¹⁵ Као доказ да су телесне казне примењиване у Русији и пре монголског освајања не могу да послуже ни случајеви ослепљивања побуњеника и претендента у бројним сукобима око власти руских удеоних кнежева. Почев од ослепљивања које је над својим протвницима 1086. године извршио кијевски кнез Мистислав Изаславич. Јер како закључује М. Бенемански, ослепљивање, као и други видови сакаћења, у овом периоду развитка руског права нису били „толико казна у правном смислу речи, колико једна мера политичке безбедности.” Кажњавајући ослепљивањем своје противнике, кнежеви се нису „руководили некаквим законским одредбама, већ су се користили овом казном или из разлога политичке користи или водећи се личном осветом”.¹⁶ Овакви природу и сврху ослепљивања показује и случај у коме је велики кнез Василије Тамни 1446. године наложио да се ослепе двојица кнежева-претендента, мада је и сам пре тога био жртва ослепљивања.¹⁷

Наведеним случајевима се побијала теза о искључиво монголском пореклу телесних казни код Руса. Јер је њихово појављивање у пракси, у епохи у којој је круг правно кажњивих деликата и казни далеко превазилазило границе кривичних одредби писаних закона, говорило у прилог тези о постепеном и природном настанку и развитку телесних

¹³ М. Ф. Владимирский-Буданов, *opt. cit.*, 401-406; *Двинская устаная грамота 1397 г.* <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1269912>, датум посете: 6. 12. 2016.; Д. Николић, *Древноруско словенско право*, Београд, 2000, 217.

¹⁴ А. Попов, *opt. cit.*, 78-84;

¹⁵ М. Бенеманский, *opt. cit.*, 145; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 65; М. Ф. Владимирский-Буданов, *opt. cit.*, 331; Большая биографическая энциклопедия, http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/27920/%D0%A4%D0%B5%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%80, датум посете: 10. 12. 2016.

¹⁶ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 196; М. Бенеманский, *opt. cit.*, 149.

¹⁷ М. Бенеманский, *opt. cit.*, 150.

казни код Руса. Писци који заступају овакав став истичу да је монголско-татарско ропство било само један од фактора чији је заједнички утицај довео, као и на западу Европе, до појаве телесних казни у руским правним споменицима. Међу осталим факторима посебно се издвајају рецепција иностраног права, пре свега византијског, јачање власти московских владара и њено уздизање у царски ранг, постојање средњовековног ропства (холопство), ишезавање крвне освете и неделотворност система композиције.¹⁸

II ТЕЛЕСНЕ КАЗНЕ У ЕПОХИ СУДЕБНИКА

А. Први помен казне батињања у руском праву

Телесне казне се први пут прописују у једном руском законском споменику у Великокнежевском Судебнику Ивана III од 1497. године. Реч је о казни батињања бичем – (*кнут*), која је била прописана за прву крађу (са изузетком крађе у цркви и крађе праћене убиством) и кривично дело уништавања знакова за обележавање међа. Прво од ова два кривична дела кажњавало се према изричитом ставу законодавца јавним батињањем на тргу – *торговая казнь*.¹⁹

Судебник цара Ивана IV Василевича од 1550. године задржава казну батињања за прву крађу и истовремено значајно проширује круг кривичних дела која су се кажњавала батињањем, као основном или допунском казном. Док је у Судебнику од 1497. године телесна казна била прописана за два кривична дела, у Судебнику од 1550. године се среће на шеснаест различитих места. Ради се, пре свега, о бројним облицима злоупотребе службеног положаја и то у случајевима у којима су се као извршиоци јављали припадници нижег судско-управног чиновничког персонала. Уз то, батињање је било прописано за лажно оптуживање чиновника за различите врсте службених злоупотреба, лажно сведочење и први пут инкриминисано дело преваре.²⁰

¹⁸ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 64; Н. С. Таганцев, *opt. cit.*, 1106.

¹⁹ А. Ю. Покровская, *История телесных наказаний в русском уголовном праве*, 2004 г, <http://allpravo.ru/library/doc101p0/instrum3941/>, датум посете: 6. 12. 2016.; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 233-234; Н. С. Таганцев, *opt.cit.*, 1106; Судебники 1497 и 1550 годов, Российское законодательство X-XX веков, http://www.krotov.info/acts/16/2/pravo_01.htm, датум посете: 6. 12. 2016.

²⁰ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 234; Судебники 1497 и 1550 годов, Российское законодательство X-XX веков, http://www.krotov.info/acts/16/2/pravo_01.htm, датум посете: 6. 12. 2016.

Б. Први помен мутилације у руском праву

У време када је донет Судебник цара Иван IV, у тзв. губним повељама²¹ среће се први пут у руским законским споменицима и казна мутилације. Као што се види из текстова Губне наредбе селима Кириловског манастира од 1549., Зубовске губне грамате од 1556. године и Губне грамате Тројицко-Сергејевог манастира од 1586/87, казна мутилације је била прописана за другу крађу (која се по Судебницима кажњавала смртном казном) и то у виду одсецања руке.²²

Временски оквир упућује на закључак да појава казне сакаћења у руском праву корелира са два битна државотворна процеса: учвршћивање владарске власти, те њено уздизање у царски ранг и свеобухватна реформа локалне управе и судског поступка (потискивање оптужног судског поступка инквизиторским) коју је извео цар Иван IV. Истовремено, на овој казни је видљив и очигледан византијски утицај, јер Прохирон садржи одредбу према којој се рецидивиста код кривичног дела крађе кажњавао одсецањем руке. Имајући то у виду, може се са основаношћу претпоставити да је овај облик телесне казне у руско право дошао посредством Крмчије.²³ Једна одредба Уставне књиге Управе за борбу против разбојништава (*Разбойный приказ*), чије се порекло везује за цара Фјодора Ивановича (1584-1598), показују да се казна одсецања руке за другу крађу задржала до краја XVI века.²⁴

Међутим, из извора сазнајемо да је казна одсецања руке у пракси почела да се примењује и пре него што је половином XVI века први пут прописана у руским законским актима. Први сачувани помен се налази у Синодалном летопису, где је под 1533. годином забележено: „У лето, септембра 7042. у Москви су многе људе казнили због новца... а казна је била: сипали су калај у грло и руке су секли”. Ради се о кажњавању

²¹ Губне повеље су партикуларни закони (*lex gr̃iva*) којима централна власт преноси надлежност за суђење најтежих деликата, заједно са полицијском надлежношћу, са органа локалне управе (намесника) које она именује на изборне органе новоуспостављене земске локалне самоуправе. А. Н. Филипов, *opt. cit.*, 247-248.

²² В. И. Сергеевич, *Лекции и исследования по древней истории русского права*, С.-Петербург, 1910, <http://www.twirpx.com/file/261895/>; датум посете: 25. 11. 2016.; М. Бенеманский, *opt. cit.*, 169-170;

²³ М. Бенеманский, *opt. cit.*, 169; Н. Калачов, *О значении Кормчей в системе древняго русскаго права*, Москва, 1850, 103-104.

²⁴ М. Ф. Владимирский-Буданов, Уставная книга разбойного приказа, *Хрестоматия по истории русского права*, Выпуск третй, издание третье, 1888 г., <http://www.allpravo.ru/library/doc313p0/instrum3943/item3948.html>, датум посете: 23. 11. 2016.; М. Бенеманский, *opt. cit.*, 181. О Уставним књигама централних управа (*приказы*), које садрже законодавне новеле којим су се допуњавао Судебник од 1550. године, више у: А. Н. Филипов, *opt. cit.*, 281-284.

фасификатора новца, а одсецањем руке су по свој прилици подвргавани саучесници.²⁵ Увођење казне одсецања руке у руску судску праксу тридесетих година XVI века и њено везивање за кривично дело фалсификовања новца, свако стоји у вези са великом реформом монетарне унификације коју је у периоду 1535-1538. године спровела регенткиња Јелена Глинска.²⁶ И у овом случају узор за увођење казне одсецања руке треба тражити у византијском праву, јер се овај деликт у свим византијским кодификацијама, почев од Еклоге, кажњавао овим видом мутилације.²⁷

Прва половина XVI века је време када се у руској судској пракси први пут појављују и неки други облици сакаћења. Тако су у Москви 1505. године једном од предводника радикалне јеретичке секте „јудејствујушчих”, Некрасу Рукавову, „урезали језик”. Тумачећи овај руски казнени преседан, М. Бењемански износи тврдњу да је казна урезивања језика преузета из византијског Прохирона и то посредством преп. Јосифа Волоцког и његовог полемичко-мисионарског трактата „Просветитељ”. Под утицајем овог текста су чланови државно-црквеног Сабора донели одлуку о кривичноправном кажњавању јеретика.²⁸ Оправдавајући кажњавање непокајаних јеретика-прозелита од стране државног суда, преподобни Јосиф Волоцки се у тринаестом слову „Просветитеља” позива на одредбе „градских закона” и „Номоканона”, али их не доводи у везу са казном урезивања језика, већ са смртном казном. Урезивање језика помиње у оквиру описа једног историјског случаја кажњавања јертика.²⁹

В. Упоредни поглед на московско и литванско-руско право кроз призму телесних казни

Историјски оквир у коме се телесне казне први пут јављају у националним руским правним споменицима, омеђен крајем XV и половином XVI века, у развитку кривичног права Европе је облежен доношењем немачке *Constitutio Criminalis Carolina* (1532. г). Ова

²⁵ Ibid.; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 198.

²⁶ „Вид.” З. Чворовић, *Новац и његова кривичноправна заштита у Московској Русији (XIV-XVII)*, у: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније (ур. С. Ђорђевић), књ. 2, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2014, 14 и даље.

²⁷ Е. Э. Липшиц, *opt. cit.*, 167-168, 181; К. Е. Zachariä von Lingenthal, *Geschichte des griechisch-römischen Rechts*, Berlin, 1892, 331.

²⁸ А. Попов, *opt. cit.*, 93; М. Бенеманский, *opt. cit.*, 155.

²⁹ *Творение святого преподобного Иосифа Волоцкого „Просветитель”*, <http://predanie.ru/iosif-volockiy-prepodobnyy/book/72206-prosvetitel/>, датум посете: 2. 12. 2016.

Зоран Чворовић, Појава и развитак телесних казни у руском праву до XVIII века (стр. 71-89)

кодификација се због бројних и сурових телесних казни прочула по својој „крвожедности”.³⁰ С тога се и појава телесних казни у руском праву не може искључиво објашњавати монголско-татарским и византијским утицајем, а да се истовремено еволуција руског кривичног права изолује од општих законитости у развоју кривичног права Европе. Да би се утврдило колико је појава телесних казни у правним споменицима Московске Русије била плод специфичног национално-историјског развоја Московске Русије, а колико плод општих законитости у еволуцији кривичног права Европе, треба упоредити одредбе о казнама главног правног споменика западно-руског, односно литванско-руског права XVI века, Литванског статута, са казним одредбама најважнијих правних споменика Московске Русије овог периода. Јер су у западно-руским земљама, за разлику од северноисточних руских земаља окупљених око Москве, трагови татарских освајања, а тиме и утицаја татарске правне традиције били минимални. Осим тога, у време доношења Литванског статута право Велике Кнежевине Литве, према запажању Г. В. Демченка, налазило се под претежним утицајем италијанске ренесансне правне мисли (или речју Демченка „хуманистичке науке римског права”), античке и средњовековне философије и хришћанског, заправо римокатоличког, а пре свега томистичког учења о држави.³¹

Упоредна анализа казни у три редакције Литванског статута, од 1522, 1566. и 1588. године, показује следеће: у првој редакцији су телесне казне биле предвиђене у четири случаја и то једном у виду батињања, а у остала три случаја у форми сакаћења (одсецање руке и одрезивање ушију); у другој редакцији Статута се број кривичних дела која су се кажњавала телесним казнама двоструко увећао, уз увођење нових облика казни - урезивање језика и тежег облика батињања; у трећој редакцији Статута број кривичних дела која су се кажњавала телесним казнама повећао се у односу на другу редакцију за три пута, а у односу на прву редакцију за шест пута. У трећој редакцији Статута предвиђени су скоро сви могући

³⁰ М. Ф. Владимирский-Буданов, *Обзор истории русского права*, 362. Када је сазнао да је цар Карло V у Каролини и за блуд прописао смртну казну, Петар Велики је то прокоментарисао следећим речима: „Ако је то истина, онда је можда он (Карло V) размишљао да је у његовом царству више непотребног народа, него што је то у мом. За безаконје и деликте свакако је потребно кажњавати, али и чувати животе својих поданика колико је то могуће”. Е. К. Викторский, *История смертной казни в России и современное ее состояние*, Москва, 1912, 116. О *Constitutio Criminalis Carolina* у: *История государства и права зарубежных стран*, Том 1, отв. ред. Н. А. Крашенинникова, О. А. Жидков, Москва, 2008, 477-481; *Каролина, Уголовно-судебное уложение Карла V*, Перевод, предисловие и примечания С. Я. Булатова, Алма-Ата, 1967, 3 и даље; М. Павловић, *Развитак права*, Крагујевац, 2013, 122.

³¹ Г. В. Демченко, *Наказание по Литовскому статуту*, Част первая, Киев, 1894, 154-162; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 67.

начини казненог осакаћивања: одсецање руку, прстију, ногу, носа, ушију, усни, вађење очију, избијање зуба. Поједини делови тела осуђених лица били су предмет извршења како посебних облика казни сакаћења, тако су од времена треће редакције Литванског статута могли код појединих кривичних дела да пострадају и по основу примене принципа материјалног талиона („око за око, зуб за зуб“).³²

Уколико се из угла телесних казни упореде прописи три редакције Литванског статута са одредбама два московска Судебника и прописима тзв. губних грамата из друге половине XVI века, уочава се следеће: на почетку овог периода, који је у два сродна правна система обележен Судебником од 1497. и првом редакцијом Статута, приметно је минимално учешће телесних казни у пеналној лествици оба правна споменика; даља тенденција повећања телесних казни заједничка је за право Московске Русије и литванско-руско право; број кривичних дела која су кажњавана телесним казнама, као и разноврсност сурових облика мутилације у Литванском статуту треће редакције далеко је превазилазио обим и врсте телесних казни које су биле прописане последњим московским правним споменицима у XVI веку. Ова разлика, која је *defferentia specifica* два блиска правна система, може да се објасни једино снагом утицаја још увек живе обичајноправне свести у Московској Русији XVI века која тешко прихвата телесне казне, у односу на слабији утицај у истом периоду обичајног права у Великој Кнежевини Литви.³³ Својеврсну потврду снаге архаичне обичајно-правне свести, која се у Московској Русији одупирала рецепцији туђих казни, пружа једна одредба тзв. Судебника од 1589. године. Непознати писац овог приватног правног зборника, по свему судећи из Северно-двинске земље, категорично је објавио: „а руку њему (кривцу) не сећи“.³⁴

Д. Службени и друштвени положај осуђеног и телесно кажњавање

Од времена првог увођења телесних казни у домаће законске споменике јасно се уочава још једно специфично обележје кривичног права Московске Русије. Пошто у Московском царству службени или друштвени ранг није имао утицаја на начин кажњавања, то су и највиши државни чиновници подвргавани телесним казнама. Оваква казнена

³² Г. В. Демченко, *opt. cit.*, 194-195.

³³ Демченко даје потпуно супротну оцену о већем утицају обичајног права у Литви у односу на Московску Русију, али ову своју тврдњу не поткрепљује доказима везаним за поједине правне институте. Аутор своју тезу темељи на општем запажању, према којем се владари Великог кнежевства Литве чешће од московских владара у својим законским актима из XVI века позивају на правну старину и обичаје, како би својој радњи прибавили додатни легитимитет. *Ibid.*, 114-115, 223.

³⁴ М. Бенеманский, *opt. cit.*, 152; А. Н. Филипов, *opt. cit.*, 284-289.

једнакост била је несхватљива из угла западноевропског сталешког погледа на свет, па су отуда поједини инострани путници исказивали своје чуђење у односу на такву праксу. Тако је још 1565. године Италијан Барберини забележио, како „велики кнез наређује да се бију, развлаче по земљи, угледни бојари... И отуда скоро да и нема чиновника који није изударан, али они не хају за част, јер више ћеш осећати ударце уколико знаш да су срамни”.³⁵ Запажње овог странца показује непознавање једног од кључних обележја руског казног система овог времена. У Московском царству телесне казне нису имале својство бесрамних казни, па отуда њихово изрицање високим државним достојанственицима није доводило до губитка цивилне или војне службе.³⁶ Као што право није квалификовало телесне казне бесчастећим, тако ни руско друштво није са подозрењем гледало на лица која су била подвргнута јавном батињању. О томе је илустративно сведочанство оставио холштајнски племић Бергхолц, који је не без чуђења записао како је један глумац кажњен због неког деликта са 200 удараца штапом, а потом је опет играо и то са неким од најугледнијих московских дама тог времена.³⁷

III ТЕЛЕСНЕ КАЗНЕ У XVII ВЕКУ

А. Телесне казне у указима првог Романова

За разлику од XVI века, у коме руски законодавац, савлађујући баријере обичајног права, обазриво уводи телесне казне за тек мали број кривичних дела, у XVII веку, речју Н. Д. Сергејевског, „телесне казне у различитим формама, можемо рећи, господаре у кривичном праву”.³⁸

Тенденција повећања телесних казни видљива је већ у оним одредбама Уставне књиге Управе за разбојништво које су настале за време владавине првог Романова, цара Михаила Фјодоровича, тачније од 1617. до 1631. године. Тако се од 1625. године казна батињања бичем уводи за разнородну групу неумишљајних убистава, која се управо овим указом први пут у руском праву одвајају од умишљајних.³⁹ Из текста указа који је донет 1637. године сазнаје се да је цар Михаил Фјодорович у првим годинама своје владавине телесном казном батињања заменио смртну

³⁵ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 87.

³⁶ *Ibid.*, 87-95; А. Ю. Покровская, *opt. cit.*, <http://allpravo.ru/library/doc101p0/instrum3941/>, датум посете: 6. 12. 2016.

³⁷ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 95.

³⁸ Н. Д. Сергеевский, *Наказание в русском праве XVII века*, С.-Петербург, 1887, 131.

³⁹ М. Ф. Владимирский-Буданов, *Уставная книга разбойного приказа*, <http://www.allpravo.ru/library/doc313p0/instrum3943/item3948.html>, датум посете: 23. 11. 2016.; М. Ф. Владимирский-Буданов, *Обзор истории русского права*, 339; Н. Власев, *О вменении по началам теории и древняго русского права*, Москва, 1860, 210.

казну, која се изрицала над лицима осуђеним за кривично дело фалсификовања новца.⁴⁰ Један случај из 1623. године показује да се лакши облик батињања – батињање дрвеним шибама, примењивао и код неплаћања царине.⁴¹ Бројни су примери указа из тридесетих и четрдесетих година XVII века који уводе казне батињања за различите деликте против јавног морала. Да је још почетком XVII века јавно батињање у Московској Русији постало уобичајена казна за кривична дела против јавног морала, показује и случај из времена пољске војне интервенције у Москви (1610-1612.). Тада је пољског војника, због насилног обешчашћивања једне руске девојке, пољски хетман Гонесевски хтео да осуди на смрт. Међутим, на савет једног московског судије кривац је кажњен „према московским обичајима”: испребијан је јавно бичем.⁴² Једним указом из 1627. године, под претњом казне јавног бичевања (*кнут*), забрањује се Московљанима да одлазе ради доколице и игре у Старо Вагањково, простор ван зидина Кремља, који је у то време био познато шеталиште и излетиште.⁴³ Цар Алексеј Михаилович указом издатим 1648. године прописује казну јавног батињања за изазивање свађе и изговарање непристојних речи.⁴⁴

Б. Телесне казне у Саборном Уложенију

Тренд ширења телесних казни, најављен појединачним законима првих Романова, доживео је у XVII веку свој врхунац доношењем Саборног Уложенија цара Алексеја Михаиловича од 1649. године. Саборно Уложеније познаје два облика телесних казни: казне сакаћења и казне наношења бола. Телесно кажњавање је могло да има својство основне или допунске казне.⁴⁵

Законодавац је казне сакаћења прописао ради остварења три различита циља: одмазде у форми материјалног талион, уништења органа којим је почињен деликт са сврхом специјалне превенције и трајног обележавања лица осуђених за поједине деликте.⁴⁶ Одсецање делова тела по принципу талиона било је предвиђено код тешких телесних повреда и у московско право је дошло

⁴⁰ М. Ф. Владимирский-Буданов, *Уставная книга разбойного приказа*, <http://www.allpravo.ru/library/doc313p0/instrum3943/item3948.html>, датум посете: 23. 11. 2016.

⁴¹ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 254.

⁴² А. Попов, *opt. cit.*, 184.

⁴³ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 227.

⁴⁴ А. Попов, *opt. cit.*, 164-165.

⁴⁵ В. И. Сергеевич, *Лекции и исследования по древней истории русского права*, <http://www.twirpx.com/file/261895/>; датум посете: 25. 11. 2016.

⁴⁶ Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 130-131; Н. С. Таганцев, *opt. cit.*, 1107; А. Ю. Покровская, *opt. cit.*, <http://allpravo.ru/library/doc101p0/instrum3941/>, датум посете: 6. 12. 2016.; А. Г. Маньков, *Уложение 1649 года*, Москва, 1980, 226.

Зоран Чворовић, Појава и развитак телесних казни у руском праву до XVIII века (стр. 71-89)

посредством Мојсијевих закона и Литванског статута.⁴⁷ Сакаћење у циљу специјалне превенције у Саборном Уложенију се прописивало само у једном виду, као одсецање руке, и то за већи број кривичних дела: телесне повреде нанете другом лицу на местима и пред лицима која су уживала посебну заштиту (пред царем, на царском двору, пред судијом), фалсификовање јавних исправа, покушај убиства господара од стране слуге, крађу на двору и крађу коња у војци од стране лица на служби.⁴⁸ Мутилације које су имале сврху облежавања делинквената, као превентивна безбедоносна мера, по Уложенију су се налагле у виду одсецања ушију или носа. Одсецањем ушију обележавали су се лопови код прве и друге крађе (прва крађа лево уво, друга крађа десно уво), разбојници у случају прве осуде, вишеструки повратници код неких привилегованих облика крађа (рибокразице), осуђени за кривично дело преваре („мошеничество“) и коцкари. Одсецање носа је у Уложенију било прописано само код специфичног московског кривичног дела употребе дувана и то у случају двоструког поврата.⁴⁹

Убедљиво најприсутније казне у Саборном Уложенију, било да су прописане као основне или акцесорне, биле су казне наношења бола. Оне се наводе у чак 140 одредби Уложенија, у којима се санкционишу различите деликтне радње.⁵⁰ У зависности од оруђа којим се изводило батињање, кодификација цара Алексеја Михаиловича је познавала батињање бичем и батињање штапом. Батињање по голим леђима осуђеника бичем од нештављене коже, који се називао *кнут*, представљало је тежи облик казне наношења бола. Лакши облик батињања се изводио помоћу дрвеног штапа, тзв. *батог*. У Уложенију је број деликата која су се кажњавала батињањем *кнута* за више од пет пута превазилазило број деликата кажњаваних дрвеним штапом.

Законодавац је по тежини разликовао два степена батињања: обично и „без милости“ (*нещадное*). Међутим, московски законодавац у XVII веку није утврђивао тачан број удараца, нити начин извршења, већ их је остављао појединачној судијској процени. Пошто је према изворима број удараца код казне батињања у неким случајевима достигао и тристотине, онда је у условима законске неопредељености казни судбина осуђеног зависила од судијске увиђавности, а још више од милости целата. Неки страни путник је забележио да је један искусни целат могао да учини лаким и сто удараца бичем, али је зато

⁴⁷ Н. И. Тиктин, *Византиско право как источник Уложения 1648 года и Новоуказных статей*, Одесса, 1898, 78-79; Г. В. Демченко, *opt. cit.*, 195; В. Линовский, *Исследование начал уголовного права, изложенных в Уложении царя Алексея Михайловича*, Одесса, 1847, 97-99; А. Ю. Покровская, *opt. cit.*, <http://allpravo.ru/library/doc101p0/instrum3941/>, датум посете: 6. 12. 2016.

⁴⁸ Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 132-133; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 199.

⁴⁹ Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 138-139, 144; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 201, 203.

⁵⁰ И. Я. Фойницкий, *opt. cit.*, 158; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 224.

и после трећег удараца могао да преломи кичму осуђеном. На жестину удараца је свакао утицала и дужина самог поступка батињања, јер је после сваког удараца бичем целат отирао са коже бича крв осуђеника, па је према једном сведочењу за двадесет удараца био потребан читав час. У Уложенију се с обзиром на место кажњавања разликују три начина бичевања кнудом: на тргу пред окупљеним народом (тзв. *торговая казнь*), приликом спровођења осуђеног градским улицама, најчешће од суда до затвора (тзв. *наказание кнудом в проводку*) и у згради надлежне централне управе (*приказ*) преко дрвеног козлића (тзв. *бытье кнудом на козле*).⁵¹

В. Телесне казне у Законику од 1669. године

Тенденција ширења телесних казни, која је очигледна у Саборном Уложенију, настављена је и у другом мањем законику цара Алексеја Михаиловича, тзв. Новоиздатим параграфима о крађи, разбојништву и убиству од 1669. године (Новоуказные статьи о татевных, разбойных и убийственных делах). Овим Законом се допуњују поједине кривичноправне главе Уложенија од 1649. године и то експлицитним позивањем на рецепиране одредбе византијских закона, пре свих Прохирон, односно „Закон градски”. Управо на византијско порекло опомињу и нови облици телесних казни, одсецања прстију и ногу, који су додуше у московску праксу већ биле пренете из византијског законодавства и то посредством појединачних закона (указа) донетих у периоду од доношења Уложенија до доношења новог Закона од 1669. године. Следствено, у тзв. Новоиздатим параграфима срећемо казну одсецања једног палца леве руке за лаке телесне повреде, потом казну одсецања два мања прста леве руке за прву крађу, казну одсецања леве руке за другу крађу, тешку телесну повреду, покушај убиства господара и за трећу крађу рибе из језера или рибњака и најзад, казну одсецања леве руке и десне ноге за прво разбојништво, црквену крађу и убиство у свађи у пијаном стању.⁵²

Г. Круг примене телесних казни у судској пракси

Уложеније од 1649. и мини Законик од 1669. године не затварају круг кривичних дела која су се у другој половини XVII века кажњавала неким од облика сакаћења или батињања. Сакаћењем су кажњавани побуњеници

⁵¹ Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 149-171; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 220-227.

⁵² Н. И. Тиктин, *opt. cit.*, 181; В. И. Сергеевич, *Лекции и исследования по древней истории русского права*, <http://www.twirpx.com/file/261895/>; датум посете: 25. 11. 2016; Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 139. Потпуни текст Закона од 1669. године у В. А. Томсинов, *Соборное уложение 1649 года. Законодательство царя Алексея Михайловича*, Москва, 2011, 382-415.

Зоран Чворовић, Појава и развитак телесних казни у руском праву до XVIII века (стр. 71-89)

против власти, па је тако после гушења побуне Стењке Разина, само према извештају једног локалног војводе, одсецањем руке или прстију било кажњено „сто злочинаца и издајника”. И поједини предводници староверског раскола били су кажњени одсецањем руку или прстију. Неки чиновници у звању поддијака су 1687. године били кажњени одсецањем по два прста на десној руци за кривично дело фалсификовања јавних исправа. Указима од 1653. и 1663. године казнама сакаћења удова замењене су раније смртне казне за професионалне разбојнике и лопове. Осамдестих година XVII века донети су укази којима су код прве крађе и разбојништва тежи видови сакаћења замењени лакшим (одсецање левог ува и два мања прста леве руке). Бичевање се у пракси примењивало уместо смртне казне и код неких лакших облика убиства. О томе сведочи случај Олешке Јевдокимова из Јакутска, који је 1684. године „бранећи се убио свог брата”. Према указима од 1650., 1654., и 1655. године бичевањем се кажњавало и дезертерство војника. Казне батињања су редовно пратиле бројна кривична дела против јавног поретка и морала, као што су, примера ради, рад недељом, просидба, скитничење или бацање на московске улице животињског измета, лешина или смећа.⁵³

Уложеније од 1649. и мини Законик од 1669. године не исцрпљују ни све оне облике телесних казни који се срећу у руској судској пракси XVII века. Извори у овом периоду бележе казну одсецања језика, непознату наведеним московским законцима, која се изрицала за нека кривична дела против државе, као и за поједина кривична дела против религије. Ради се о оним кривичним делима која су се извршавала вербално, па је код њих казна одсецања језика имала својство симболичног талиона са сврхом специјалне превенције. Тако је 1651. године одрезан језик неком Гришки Трасисоломину за непристојне речи о царици Марији Иљиничној. У поступку из 1689. године против Фјодора Шакловитог, пуковнику Семјону Резанову и другим лицима одрезан је језик „за многе речи о подизању побуне”. Најзад, одсецањем језика кажњени су истомишљеници предводника староверског раскола протопопа Авакума: Лазар, Епифаније и Теодор.⁵⁴

Почев од указа о кривичном делу фалсификовања новца из 1637. године, у судској пракси XVII века се примењује као допунска казна и жигосање. Додуше жигосање се помиње још у Двинској уставној граматичкој од 1397. године, али нема сачуваних вести о примени ове казне пре XVII века. Према указу из 1691. године жигосана су сва осуђена лица којима је смртна казна замењена прогонством. Године 1698. уводи се жигосање као општа полицијска мера за све становнике сибирских градова, који су тамо упућени по основу казне прогонства, како би се спречило њихово бекство из места прогонства. Следствено, постојала су два типа жига: осуђенима за кривична дела против имовине и личности, која су се гонила по службеној дужности у

⁵³ Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 134-138, 150; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 199 и даље.

⁵⁴ Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 142-144; М. Бенеманский, *opt. cit.*, 156.

инквизиционом судском поступку (*сиск*), утискиван је у леви или десни образ слово **В** (од *вор* – злочинац, делинквент), а осуђенима за кривична дела против државе утискивано је у образ слово **Б** (*бунтовщик*); тзв. сибирски жиг се утискивао на леђима, а састојао се од назива града у Сибиру у који је осуђеник по основу казне прогонства био упућен.⁵⁵

IV ФАКТОРИ КОЈИ СУ ДОВЕЛИ ДО ДОМИНАЦИЈЕ ТЕЛЕСНИХ КАЗНИ У РУСКОМ ПРАВУ У XVII ВЕКУ

Тенденција повећања телесних казни у руском праву XVII века не може ваљано да се објасни површним социолошким аргументом дехуманизације казнене политике Московског царства у односу на казнену политику из времена удеоних кнежевина. Овај социолошки аргумент имао је своје заступник почев од епохе просветитељства, која је инсконструисала национално идеализовану казнену антиномију. У тој идеологизованој антиисторијској антиномији старо руско право, које није знало за телесне казне, симболисало је хуманост, док је право Московског царства, са телесним казнама преузетим из византијског права, симболисало нечовештво. Тако се царица Катарина Велика јадала да су „штапови и бичеви прешли код нас од Римљана, као и слични ужаси”.⁵⁶ Супротно томе, већ правни акти с почетка XVII века показују да ширење телесних казни у руском праву стоји у вези са процесом интензивније законодавне интервенције државе у кривичноправној сфери, која је резултирала ширењем круга инкриминисаних дела. Настанак нових инкриминација био је проузрокован јачањем руске државе и њеним кривичноправним уплитањем у оне области које су дотада биле искључиво регулисане моралним и религиозним нормама, али и развитком правнотеоријске мисли која разрадом појма кривице и установе саучесништва ствара услове за настанак нових инкриминација. Такву својеврсну епидемију нових кривичних дела прати иста таква епидемија телесних казни, а посебно казне батињања. Јер, у одсуству казне лишења слободе, за чији развитак у XVII веку нису постојале финансијско-организационе претпоставке, казна батињања се, речју А. Г. Тимофејева, наметала као „казнена панацеја”.⁵⁷

Доминација телесних казни у руском праву XVII века повезана је и са процесом потискивања система композиције, санкције која је господарила у руској казненој политици у епохи Руске правде, а која још увек није била потиснута у други план ни у епохи два Судебника. До овакве промене у казненој сфери дошло је услед победе новог формалног схватања кривичног дела, као радње *contra legem*, над древним материјалним схватањем деликта, као радње

⁵⁵ И. Я. Фойницкий, *opt. cit.*, 158; Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 145-147; А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 210-215.

⁵⁶ М. Бенеманский, *opt. cit.*, 144.

⁵⁷ А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 226.

Зоран Чворовић, Појава и развитак телесних казни у руском праву до XVIII века (стр. 71-89)

којом се наноси конкретно, материјално зло, односно штета. Овај преображај у руском кривичном праву је изведен под утицајем рецепције византијског права. Из овог угла ваља оцењивати и неспорни византијски подстрек за појаву телесних казни у руском праву.⁵⁸ Следствено, телесне казне су у право Московске Русије превасходно дошле услед преузимања из византијског права другачијег погледа на кривично дело и сврху казне, а не као проста жеља московских владара да у суровости подражавају виизантијске монархе.

Основни циљ законом запрећене казне у руском праву XVII века била је генерална превенција, односно застрашивање потенцијалних починилаца.⁵⁹ Оваква функција казне чинила се неопходном у периоду консолидације руске државе после кризе са Смутњом (*Смутное время* 1598-16013), када је „читава армија љубитеља слободе, покаткад богатира (витез), покаткад разбојника, покаткад религиозних ентузијаста, искрених или под знамењем старе вере прикривајући своју мржњу према тадашњем државном поретку”.⁶⁰ Управо из разлога генералне превенције московски законодавац је ретко одређивао висину казне, а у појединим случајевима је чак изостајало и одређивање врсте казне, сагласно законској формули „что Государ укажетъ” или „наказание смотря по вине”. Користећи слободу остављену од законодавца, судијске пресуде из друге половине XVII века показују чак и значајна одступања у односу на законом прописане казне и то углавном у правцу њиховог ублажавања. Јер, иако су случајеви масовног кажњавања хиљада људи били релативно чести, дословна примена свих прописа о смртним казнама довела би, речју Н. Д. Сергејевског „до тога да у Русији не би остало ни војвода, ни писара, ни трговаца, ни других становника”.⁶¹ Пенални резултат оваквог судског ублажавања законом запрећених казни, била је права поплава телесних казни које су се изрицале уместо смртних казни.

Казнену политику су ублажавале не само судије, већ и сам законодавац честим доношењем појединачних закона (*укази*). Ово ублажавање је на крају XVII века довело до тога да је казна батињања, комбинована са прогонством, постала најзаступљенија казна у руском праву. Батињањем и прогонством су се потискивале смртне казне и казне сакаћења, чиме се обезбеђивало радно-способно људство за колонизацију Сибира. Из истог разлога. очувања радне способности осуђених, у другој половини XVII века почињу да се масовно примењују и лакши облици мутилације, као што је одсецање прстију леве руке.⁶²

⁵⁸ В. А. Томсинов, *opt. cit.*, 27-28; А. Чебышев-Дмитриев, *opt. cit.*, 177 и даље; М. Бенеманский, *opt. cit.*, 200-201; Н. И. Тиктин, *opt. cit.*, 36-37.

⁵⁹ М. Ф. Владимирский-Буданов, *Обзор истории русского права*, 357-358; Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 13-15.

⁶⁰ Н. Д. Сергеевский, *opt. cit.*, 52.

⁶¹ *Ibid.*, 27.

⁶² А. Г. Тимофеев, *opt. cit.*, 201.

Zoran Čvorović, LL.D*

THE OCCURRENCE AND DEVELOPMENT OF CORPORAL PUNISHMENTS IN RUSSIAN LAW UNTIL XVIII CENTURY

Summary

*There is no mention of corporal punishments in the oldest Russian legal documents created during the period between X and XIII century, before the fall of the first Russian state under Mongol rule. Some sources contain explicit testimony that for the Russian customary and legal awareness of the time all forms of corporal punishment of free people were unacceptable, and that the punishment of mutilation are indicated with the words "unknown punishment". This view of corporal punishment came from different legal, not moral views of old Russians in relation to those neighboring nations and states where corporal punishment existed in legal systems, especially in relation to the Byzantine Empire. Corporal punishments were, in legal sense, the term of authority and power of the state and its right to punish (*ius puniendi*). Hence they were unknown both to the Russians before the Mongol conquest and to all Slavic and Germanic nations on the degree of legal development which is characterized by mixed nature of the offense (private and public law) and where, consequently, punishment also had the purpose of compensation and retaliation. Corporal punishments could not meet this dual function of the sentence, because they exercised only public law purpose of retribution.*

Corporal punishments have appeared in Sudebnik from 1497 for the first time, and again in Sudebnik from 1550. Given this time frame, it would be wrong to link their appearance exclusively to the influence of the Mongol-Tatar rule and their legal traditions. Mongol-Tatar rule should be seen rather as one of several factors. There are also reception of foreign law, notably Byzantine, strengthening the Moscow rulers and its elevation to the imperial rank, the existence of medieval slavery, disappearance of blood revenge and ineffective composition system, whose combined impact led, as well as in Western Europe, to the emergence of corporal punishment in the Russian legal documents.

In the XVII century, corporal punishment, and in particulars punishment by beating, became dominant penalty in both system of penalties of the Russian legislation and in court practice. However, this cannot be unilaterally assessed as dehumanization of the Russian retribution policy of the seventeenth century in comparison to the idealized legal antiquity in which there was no corporal punishment. The spread of corporal punishment in the Russian law stands in relation to the process of more intensive legislative intervention by the state in the criminal

* Assistant Professor at the Faculty of Law, University of Kragujevac.

Зоран Чворовић, Појава и развитаk телесних казни у руском праву
до XVIII века (стр. 71-89)

law sphere which resulted in expanded number of alleged offenses. Expansion of new incriminations is followed by similar expansion of corporal punishments, and in particular of punishments by beating. From the perspective of punitive understanding and capabilities of the seventeenth century beatings imposed as a kind of “punitive panacea”.

Key words: *corporal punishment, Russian law, Sudebnik from 1497, Sudebnik from 1550, Ulozenije from 1649*